



מה קרה לנו?

איך הפכנו למדינה שאי אפשר לחיות בה בכבוד?

ערכות הדדיות. שוויון. צדק. קו אחד מחבר בין המאבקים השונים על הזכויות החברתיות שלנו. שכן, בכל תחומי החברה מונהגת כבר למעלה משני עשורים מדיניות ממשלתית של קיצוצים תקציביים והפרטות קיצוניות. אלו הביאו לנסיגה דרמטית של המדינה מאחריותה בתחומי הדיור, הבריאות, החינוך, התעסוקה והרווחה. ה"אחריות" הועברה לשוק הפרטי בלי שניתנו חלופות או אפשרות אמיתית לאזרחי ישראל להתמודד עם הכרוסם בזכויות האדם שלהם. התוצאה: ייבוש השירותים החברתיים הביא לרמיסת הזכויות החברתיות שלנו, פגע בשוויון והכשיל את המטרות המשותפות לכולנו.

עד כמה המצב חמור? כמה רחוק הגיעה התנערות הממשלה מאחריותה לרווחתנו? הנה לקט אמיתי וכואב של מקצת מהנתונים. נתונים? מספרים? מאחורי כל מספר, מאחורי כל נתון, יש בן אדם.



דיוור

התוצאה <<<<<

תקציב הסיוע בדיוור של משרד השיכון קוצץ ב-56% בתוך עשור.

סכום הסיוע בשכר דירה לזכאים נחתך בחצי בשנת 2003 ומאז גם נשחק ב-30%.

למרות הקבוע בחוק, אף לא דירה אחת במכרזי הבנייה של מינהל מקרקעי ישראל נקבעה כדיוור בר השגה או כדיוור ציבורי. המדינה ממשיכה למכור קרקע ליזמים ללא כל חוזה או מדיניות לגבי מה שייבנה, לא מתערבת ולעיתים אף מעודדת את מגמות השוק.

גדל הקיטוב החברתי, שכן הזכאים לסיוע יכולים לגור רק באזורים בהם אין די פרנסה או בריכוזי עוני בשולי הערים.

שכבות אוכלוסיה רבות נותרו ללא דיוור בר השגה. במקום שכונות הטרוגניות שבהן דיוור לכולם נבנות שכונות הומוגניות לאוכלוסיה אמידה בלבד, והקיטוב החברתי מעמיק.



רווחה

התוצאה <<<<<

בשני העשורים האחרונים הופרט חלק גדול משירותי הרווחה - החל ממענה טלפוני, דרך מוסדות לטיפול בילדים ובמבוגרים, וכלה בהשמת ילדים שהוצאו מביתם. ב-2004 הוקצו 96% מתקציב האגף לשירותים אישיים וחברתיים ו-93% מתקציב אגף השיקום לרכישת שירותים מארגונים ומעמותות.

בשירותי הרווחה מחסור של יותר מאלף תקנים. העומס שמוטל על כתפי העובדות/ים הסוציאליות/ים עצום, והמשכורות זעומות.

ישנו אי-שוויון חריף בין שירותי רווחה שמספקות רשויות מקומיות שונות ושמקבלות קבוצות אוכלוסיה שונות.



חינוך

התוצאה <<<<<

תוצאות הקיצוצים בתקציב החינוך מתבטאות בשכר המורים, הנמוך בצורה דרמטית ביחס לעולם המערבי, בדרדור מעמדו של מקצוע ההוראה, וכן בירידה ניכרת בהישגי התלמידים. אלה עדיין נמצאים מתחת לממוצע במבחני PISA הבינלאומיים.

בעשור האחרון קוצצו 250 אלף שעות לימוד, מתוכן הוחזרו בשנתיים האחרונות רק 100 אלף. ההוצאה הממוצעת לתלמיד בישראל נמוכה מהממוצע במדינות המפותחות.

בתוך מסגרת החינוך הציבורי נוצרות שתי מערכות חינוך נפרדות, לעשירים ולעניים - לפעמים בתוך אותו בית ספר עצמו. מצב זה מקבע את הריכוז החברתי-כלכלי הקיים במקום והיאבק בו ולהעניק לכל ילד הזדמנויות שוות לחינוך ולהתפתחות.

המימון הפרטי בתחום החינוך מגיע כבר ל-25% מההוצאה הלאומית לחינוך, לעומת 15% במדינות ה-OECD ו-10% בלבד באירופה. ההוצאה לתלמיד בחמישון העליון גבוהה פי 1.7 מאשר בחמישון התחתון.

בלמעלה ממחצית הרשויות המקומיות נהוגים בבתי הספר הציבוריים מסלולי לימוד ייחודיים, הכרוכים בהליך מיון ו/או בדרישות כספיות.



מים

התוצאה <<<<<

אלפי אזרחים מדווחים כי תאגידי המים מנתקים אותם מאספקת מים מבלי לשקול את מצבם הכלכלי, לאפשר להם לערער על ההחלטה או לפרוס להם את התשלומים. כך נשללת מהם זכות היסוד לאספקה סדירה של מים.

מתחילת 2010 התייקרו תעריפי המים לצרכן הביתי ב-50%-40%. הסיבות: החלטת הממשלה להפסיק את התמיכה הממשלתית במשק המים, והעברת תפעול משק המים לתאגידי המים והביוב.



בריאות

התוצאה <<<<<

מעמיקים הפערים הבריאותיים בישראל - בין קבוצות אוכלוסיה, בין פריפריה למרכז, בין העניים למעמד הבינוני והמבוסס.

המעמד הבינוני נדחף להוצאות כבדות על ביטוחים פרטיים, טיפולי שיניים ועוד.

במעמד הנמוך ישנם רבים, במיוחד קשישים, הנאלצים לוותר על שירותים רפואיים חיוניים, לרבות תרופות, בשל עלותם. כשליש מהאוכלוסיה מוותר על שירותי בריאות שיניים, ושיעור הקשישים שהם חסרי שיניים לחלוטין מוערך ביותר מ-50%.

מאז סוף שנות התשעים, התקציב הריאלי לאספקת סל השירותים הציבורי נשחק בכ-40%. ישראל נמצאת כיום במקום ה-25 מבין המדינות המפותחות בהשקעה בבריאות.

במקביל לקיצוצים במימון הממשלתי של מערכת הבריאות חלה עליה מתמדת בשיעור ההוצאה הפרטית על שירותי בריאות.

מספר המיטות לאלף נפש בבתי החולים ירד מ-2.3 ב-1990 ל-1.9 ב-2010. מספר הרופאים לאלף נפש ירד מ-3.7 ב-1995 ל-3.4 ב-2010. נתונים אלה נמוכים באופן משמעותי מן הממוצע של מדינות ה-OECD.



עבודה

התוצאה <<<<<

בישראל של השנים האחרונות, עבודה לא מחלצת בהכרח מעוני. ה"פרופיל" הממוצע של אדם עני בישראל הוא דווקא לא של מובטל, אלא של עובד שכיר ובעל השכלה על-תיכונית.

מדוח העוני לשנת 2009 עולה כי חלקן של המשפחות העובדות מכלל האוכלוסיה הענייה עומד על 49%; ברוב המשפחות שהתווספו למעגל העוני ראש משק הבית עובד. דבר זה מבטא העדר מדיניות מספקת, כגון אכיפת חוקי העבודה, לשיפור התמורה לעבודה.

שיעור האבטלה הממוצע בישראל נמוך יחסית. הבעיה טמונה בעיקר בשכרם הנמוך של העובדים ובתנאי העסקה נצלניים.

ב-2008, השתכרו כ-60% מהשכירים במשק פחות מ-6,389 ש"ח בחודש, שהם 75% מהשכר הממוצע במשק. 40% מהשכירים הרוויחו פחות ממחצית השכר הממוצע. שכרן הממוצע של עובדות נשים מהווה 66% מזה של העובדים הגברים.

שיעור עובדי הקבלן בישראל נע בין 5%-10% מכלל העובדים, ובשירות הציבורי מוערך בכ-20%, לעומת כ-1.5% במדינות המפותחות.



רשת הניסיון החברתית

התוצאה <<<<<

רוב האנשים שאינם מועסקים אינם זכאים כלל לדמי אבטלה: שיעור מקבלי דמי האבטלה מקרב הבלתי מועסקים ירד מכ-50% ב-2003 ל-27% ב-2010.

אחד מכל ארבעה תושבים בישראל, ואחד מכל שלושה ילדים, חיים מתחת לקו העוני.

תוכנית ויסקונסין הישראלית נכשלה. כ-30% ממשתתפיה פרשו או נשרו ממנה ונאלצו להתקיים ללא הכנסה מקצבה או מעבודה. רק 28% מהמופנים לתוכנית עבדו במועד סגירתה. המשתתפים בה דיווחו על השפלות, התעמרות, איום והפחדה. למרות שב-2010 ביטלה הכנסת את תוכנית ויסקונסין, תקציבי התוכנית לא הוחזרו לשירות התעסוקה.

בעשור האחרון הוקשחו תנאי הזכאות לקבלת דמי אבטלה, קוצרה משמעותית תקופת הזכאות וגובה הקיצבה הופחת.

קצבת הבטחת הכנסה קוצצה באופן דרמטי בשנת 2003 בשיעור ממוצע של כ-30% למשפחה. נוסף על כך קוצצו או בוטלו הטבות נלוות, כגון הנחה בארנונה ובתחבורה ציבורית וסיוע בשכר דירה.

תקציב שירות התעסוקה קוצץ עד שהגיע לרמה שהוא נמוך פי 20 יחסית למדינות ה-OECD. סמכויות רבות שלו הועברו לחברות פרטיות, יחד עם המשאבים הממשלתיים. שירותים רבים אחרים (כגון סדנאות לחיפוש עבודה) בוטלו.

החזון החברתי שלנו

חינוך, בריאות, דיור, תעסוקה ורווחה אינם מוצרי צריכה אלא זכויות יסוד המגיעות לכל אחד מאיתנו. שיטות כלכליות שונות ומגוונות יכולות להביא באופן צודק למימוש חזון זה, אולם הפקרת זכויות אדם אלו לכוחות השוק אינה אחת מהן. חובתה של המדינה לקחת אחריות ולהבטיח שכל אדם יוכל לממש את זכויותיו החברתיות ברמה נאותה. לשם כך נדרשת מדיניות ממשלתית שמקדמת צדק חברתי, פועלת לצמצום פערים ומקדישה משאבים ציבוריים רבים ככל הניתן לשירותים חברתיים נאותים.

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في إسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel



מוגש כחומר למחשבה מטעם האגודה לזכויות האזרח בישראל, יולי 2011
להצטרפות ולמידע נוסף | www.acri.org.il | join@acri.org.il | [f](https://www.facebook.com/acri.org.il) [t](https://www.twitter.com/acri.org.il)